

Instytut Spraw Publicznych
Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej
Uniwersytet Jagielloński

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

MGR MARII KOTKIEWICZ

pt. „**Wpływ członków Związku Harcerstwa Polskiego na partycypację społeczną**” ,

napisanej pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Andrzeja K. Piaseckiego

Układ treści:

1. Podstawa oraz cel recenzji.....s. 2
2. Przedmiot recenzji.....s.2
3. Wybór tematu oraz oryginalność tematyki badawczej.....s. 3
4. Struktura pracy.....s. 4
5. Ocena językowa, redakcyjna i terminologiczna..... s. 5
6. Analiza i ocena zawartości merytorycznej.....s. 5
7. Konkluzje.....s. 9

A. Kanoś

1. Podstawa oraz cel recenzji

Podstawą niniejszej recenzji jest pismo prof. dr hab. Jacka Sroki, Przewodniczącego Rady Dyscypliny Nauki o Polityce i Administracji, z dnia 09.03.2022 r., informujące, iż Rada Dyscypliny Nauki o Polityce i Administracji Uniwersytetu Pedagogicznego w dn. 03.03.2022 r. powołała mnie na recenzentkę w przewodzie doktorskim mgr Marii Kotkiewicz. We wskazanym piśmie zawarto prośbę o dokonanie oceny rozprawy doktorskiej mgr Marii Kotkiewicz pt. „Wpływ członków Związku Harcerstwa Polskiego na partycypację społeczną”.

Celem recenzji jest stwierdzenie, czy rozprawa doktorska spełnia warunki określone w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2017 r. poz. 1789) oraz w związku z art. 179 ust. 1 Ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1669).

2. Przedmiot recenzji

Przedmiotem recenzji jest rozprawa doktorska mgr Marii Kotkiewicz pt. „pt. „Wpływ członków Związku Harcerstwa Polskiego na partycypację społeczną”, napisana pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Andrzeja K. Piaseckiego. Promotorem pomocniczym rozprawy był dr Ireneusz Drabik.

Przedłożona praca liczy 257 stron i w szczególności zawiera: stronę tytułową, spis treści (ss. 3-4); wstęp (ss. 5-11); część zasadniczą – (ss. 12-161), podsumowanie (ss. 162-163), bibliografię (ss.164-170), streszczenie w języku polskim (171-173) oraz streszczenie w języku angielskim (ss. 174-176). Ponadto do rozprawy dołączone zostały liczne załączniki (ss. 177-257): scenariusz wywiadu eksperckiego oraz transkrypcje 12 wywiadów pogłębionych.

A. K. Piasecki

3. Wybór tematu oraz oryginalność tematyki badawczej

Problematyka pracy dotyczy bardzo ważnego i aktualnego zagadnienia jakim jest partycypacja. W ostatnich dekadach wyraźnie widać, iż obywatele, również w Polsce, coraz chętniej włączają się w sprawy publiczne. Partycypacja publiczna wyraża się poprzez zaangażowanie poszczególnych osób w działania władzy publicznej oraz wszelkich instytucji sektora publicznego. O jej ewolucji świadczą również wyniki kolejnych wyborów powszechnych. W ostatnich latach obserwuje się także rozwój partycypacji społecznej, która z kolei odnosi się do uczestnictwa poszczególnych osób w działaniach zbiorowych, inicjowanych najczęściej w określonych społecznościach. Przede wszystkim chodzi o udział osób w procesie powstawania oraz funkcjonowania lokalnych grup obywatelskich, czy organizacji pozarządowych, których liczba i aktywność również zdecydowanie wzrasta. Rola organizacji trzeciego sektora okazała się nieoceniona również w ostatnich miesiącach – po wybuchu pandemii Covid – 19 oraz tygodniach - po inwazji Rosji na Ukrainę.

W literaturze przedmiotu problematyka partycypacji jest szeroko poruszana. Istnieją liczne opracowania zarówno polskie, jak i obcojęzyczne wskazujące na ewolucję i rozwój procesów partycypacji ze szczególnym uwzględnieniem wykorzystywania różnorodnych jej instrumentów. Z drugiej strony nie brakuje opracowań dotyczących roli i znaczenia organizacji pozarządowych w funkcjonowaniu administracji publicznej, zwłaszcza jednostek samorządu terytorialnego.

Mimo powyższego zauważyć należy pewną lukę, którą moim zdaniem przedstawiona do recenzji rozprawa zapełnia. Dotychczas nie powstały opracowania, zwłaszcza w odniesieniu do konkretnych organizacji pozarządowych, które ukazywałyby jaką rolę w kształtowaniu aktywności społecznej Polaków odgrywa trzeci sektor, a zwłaszcza Związek Harcerstwa Polskiego i jego członkowie. Praca tym bardziej jest ciekawa, że oparta została na rozległych i rzetelnych badaniach empirycznych. Dzięki nim Autorka dowiodła, że Związek Harcerstwa Polskiego jest organizacją, która odgrywa skuteczną rolę w kształtowaniu postaw obywatelskich. Biorąc powyższe pod uwagę, na pochwałę zasługuje już sam wybór tematu rozprawy. Wybrana przez Doktorantkę tematyka jest interesująca zarówno z

A. Kozłowski

teoretycznego, jak i empirycznego punktu widzenia, a treści w niej przedstawione niezwykle aktualne. W związku z powyższym, wybór problematyki rozprawy oraz przedmiotu badań oceniam jako w pełni trafny.

4. Struktura pracy

Rozprawa doktorska mgr Marii Kotkiewicz obejmuje 257 stron, z czego część zasadnicza to 158 stron. Pozostała część to: streszczenia w języku polskim, angielskim, bibliografia oraz załączniki. Układ treści opracowania odpowiada wymogom stawianym rozprawom doktorskim.

Pracę podzielono na trzy rozdziały, które opatrzone Wstępem oraz Podsumowaniem. Poszczególne rozdziały są zróżnicowane pod względem objętości. Szczególnie obszerna jest część ostatnia – liczy aż 78 stron. W mojej opinii warto byłoby zatem podzielić ostatni – trzeci rozdział na dwa, co najprawdopodobniej Doktorantka chciała uczynić, bowiem we Wstępie napisano, iż „rozprawa doktorska składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz załączników zawierających zastosowane narzędzia badawcze” (s. 10). Podkreślono w nim również, iż „opis metod i technik badawczych oraz przebieg prowadzonych badań będzie przedmiotem rozdziału trzeciego” (s. 11), a „analiza wpływu Związku Harcerstwa Polskiego na aktywność społeczną harcerzy zostanie opisana w rozdziale czwartym” (s. 11). Ponadto, warto byłoby także dokonać podziału treści w rozdziale pierwszym, liczącym 57 stron. Wskazane byłoby skonstruowanie dwóch części – pierwszej dotyczącej kwestii definicyjnych, a drugiej dotyczącej społeczeństwa obywatelskiego w Polsce. Ujęcie poruszanych w rozprawie treści w pięciu rozdziałach, sprawiłoby, że rozprawa zyskałaby na przejrzystości.

Układ pracy jest logiczny i spójny, podporządkowany celowi oraz hipotezom badawczym. Treść pracy odpowiada tematowi określonymu w tytule i podjętym zobowiązaniom badawczym Autorki. Poszczególnym fragmentom pracy (rozdziałom) nadano adekwatne tytuły, choć moje wątpliwości budzi tytuł podrozdziału 1.1., który określono jako „wprowadzenie”, co wywołuje pewne zamieszanie w komparacji do Wstępu.

W. Pol-100

5. Ocena językowa, redakcyjna i terminologiczna

Rozprawa napisana została w sposób komunikatywny, dobrą polszczyzną. Doktorantka dokonała dokładnej korekty, dzięki czemu błędy redakcyjne, w tym tzw. literówki, czy usterki interpunkcyjne są zjawiskiem marginalnym (np. s. 68, „Harcerki” zamiast Harcerski, czy „kury”, zamiast kursy). Staranną formę dobrze graficznie zredagowanego wydruku komputerowego uwydatniają tabele i wykresy, które syntetyzują oraz porządkują opis. W niektórych przypadkach jednak wykresy (szczególnie te z obszerną kafeterią np. wykres 31 - s. 106, wykres 32 – s. 107, wykres 33 – s. 108) były trudne do odczytania z powodu niewielkich różnic kolorystycznych w grafikach i ich legendach. Szkoda, że Autorka nie wykonała spisu wykresów i tabel.

6. Analiza i ocena zawartości merytorycznej

Zasadnicza część rozprawy składa się ze Wstępu, trzech rozdziałów oraz Podsumowania. W części teoretycznej pracę oparto głównie na kwerendzie literatury z dyscypliny nauk o polityce i administracji, zarządzania publicznego, ale także i z socjologii. Bibliografia wykorzystana w pracy obejmuje zarówno monografie naukowe, jak również artykuły, publicystykę oraz źródła internetowe. W większości są to opracowania w języku polskim, ale i w angielskim. Ponadto w rozprawie przeanalizowano liczne akty prawne, materiały źródłowe, dane statystyczne, dokumenty. Ich dobór jest uzasadniony i trafny. Wykorzystana w rozprawie ilość oraz aktualność publikacji, świadczy o dobrej znajomości literatury przedmiotu. Część empiryczną rozprawy, która zasługuje na szczególne uznanie, oparto na badaniach własnych, przeprowadzonych za pomocą metod ilościowych i jakościowych. Przede wszystkim wykorzystano metody: sondażu diagnostycznego (choć Doktorantka nie wyraziła tego w sposób bezpośredni) - przeprowadzając ankiety CAWI, wywiady pogłębione, a także dokonując obserwacji uczestniczącej.

We Wstępie Doktorantka trafnie sformułowała przesłanki podjęcia na warsztat badawczy zagadnienia stanowiącego przedmiot rozważań w swojej dysertacji, dodatkowo uzasadniając je danymi statystycznymi między innymi Centrum Badania Opinii Społecznej, dotyczącymi zaangażowania Polaków w działalność społeczną. Słusznie zauważyła, że „w ostatnich latach systematycznie rośnie zaangażowanie

Polaków w pracę społeczną w organizacjach obywatelskiej, jednak nadal jest to niski odsetek” (s. 8). Dodatkowo zasadnie spostrzegła, że „znacząca rola Związku Harcerstwa Polskiego w kształtowaniu aktywności społecznej Polaków nie doczekała się do tej pory wystarczającej analizy socjologicznej i politologicznej” (s. 9).

Ponadto we Wstępie Autorka przedstawiła cel rozprawy, jakim było udzielenie odpowiedzi na pytanie, „czy Związek Harcerstwa Polskiego jako organizacja pozarządowa wpływa na aktywność obywateli”, główną tezę mówiącą iż „Związek Harcerstwa Polskiego jest organizacją, która odgrywa skuteczną rolę w kształtowaniu postaw obywatelskich wśród swoich członków” (s. 9) oraz dwie hipotezy szczegółowe: „ZHP umożliwia osobom w nim zrzeszonym rozwój zdolności i kompetencji ważnych dla funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego”; „członkowie ZHP przejawiają ponadprzeciętną postawę obywatelską” (s. 10). Dodatkowo w części tej przedstawiono krótką charakterystykę warstwy metodologicznej, a także dokonano prezentacji układu strukturalnego rozprawy wskazując, co zawierają poszczególne części.

Rozdział pierwszy poświęcony został teoretycznym aspektom ewolucji i funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego w Polsce. Zgodnie z zasadami rzetelnych prac naukowych Autorka definiuje w nim podstawowe dla rozprawy pojęcia takie jak: kultura obywatelska, kapitał społeczny, partycypacja publiczna, czy partycypacja społeczna, choć wprost nie wykazuje różnic pomiędzy dwoma ostatnimi. W części tej, w podrozdziale 1.3 w sposób bardzo syntetyczny przedstawiła także kształtowanie się społeczeństwa obywatelskiego w Polsce po roku 1989. Doktorantka słusznie szczególną uwagę zwróciła na budowanie społeczeństwa obywatelskiego w ujęciu instytucjonalnym, pokazując rozwój organizacji trzeciego sektora. Ponadto w rozdziale tym opisano aktualny stan badań nad społeczeństwem obywatelskim, organizacjami pozarządowymi oraz ich rolą. W podrozdziale 1.4. zatytułowanym „Ewolucja postaw Polaków wobec partycypacji społecznej” Autorka poruszyła treści wychodzące niejako poza wskazany obszar i odniosła się nie tylko wymiaru społecznego partycypacji, ale i publicznego. Trafnie odniosła się do roli i znaczenia nowych technologii w rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Reasumując, rozdział ten stanowi dobrą podstawę teoretyczną do dalszych rozważań.

A. Kowalski

Druga część pracy dotyczy funkcjonowania oraz roli, jaką pełni Związek Harcerstwa Polskiego w kształtowaniu postaw obywatelskich. W rozdziale tym Autorka w sposób interesujący, nawiązując do wydarzeń historycznych i przemian politycznych opisała działalność ZHP od początku jego powstania. Z punktu widzenia realizacji celu pracy, szczególnie ważne znaczenia ma ostatni podrozdział, w którym przedstawiono kompetencje społeczne członków Związku Harcerstwa Polskiego z uwzględnieniem wykorzystania metody harcerskiej w procesie kształtowania postaw obywatelskich.

Zdecydowanie na największą pochwałę, jak już to wcześniej zaznaczyłam, zasługuje rozdział ostatni pt. „Wpływ Związku Harcerstwa Polskiego na aktywność społeczną obywateli”. Doktorantka prezentuje w nim wyniki własnych badań empirycznych, które prowadzone były w latach 2018 – 2020 z wykorzystaniem zarówno metod ilościowych, jak i jakościowych. Przedmiotem badań przeprowadzonych w dwóch etapach, była aktywność społeczna harcerzy, ich zaangażowanie w sprawy społeczne, jak również wykorzystywanie umiejętności zdobytych w ZHP w podejmowaniu aktywności obywatelskiej. W pierwszym etapie procesu badawczego Autorka przeprowadziła badania ankietowe wśród członków Związku Harcerstwa Polskiego przy współudziale Harcerskiego Instytutu Badawczego za pośrednictwem Panelu Badawczego. W badaniu za pomocą metody CAWI wzięło udział 745 osób, z czego analizie poddano próbę 479 respondentów (osób, które odpowiedziały na wszystkie pytania). Autorka trafnie podzieliła pytania kwestionariuszowe na trzy grupy i dostosowała je do statusu osób biorących udział w ankiecie: ucznia, studenta, studenta pracującego, osoby pracującej. Co warto podkreślić, przed przeprowadzeniem badań Doktorantka przeprowadziła także pilotaż. Wynik badań opracowano za pomocą programu QPSMR.

W związku z tym, iż w Panelu Badawczym ZHP nie są zarejestrowani wszyscy harcerze, a więc w doborze próby nie zastosowano w pełni zasady losowości. Doktorantka słusznie uzupełniła badania poprzez wykorzystanie metody jakościowej. Drugi etap badań obejmował przeprowadzenie 12 wywiadów pogłębionych z przedstawicielami ZHP, którzy pełnili swoje funkcje na różnych szczeblach organizacji. Dobór próby był celowy. Z uwagi na obostrzenia epidemiczne Autorka prowadziła wywiady za pomocą narzędzi teleinformatycznych. Dzięki

przeprowadzonym wywiadom możliwa była głębsza i obszerniejsza analiza danych ilościowych.

Badania empiryczne zostały przeprowadzone przez Doktorantkę poprawnie pod względem metodologicznym, a ich wyniki i wyciągnięte wnioski można uznać za cenny wkład do nauk o polityce i administracji. Autorce udało się zrealizować postawiony wcześniej cel i zweryfikować hipotezy badawcze (s. 173). Doktorantka wykazała jaką rolę odgrywa Związek Harcerstwa Polskiego w kształtowaniu postaw obywatelskich. W szczególności wykazano poziom zaangażowania harcerzy w różnorodne akcje społeczne oraz wskazano jakie umiejętności i kompetencje nabyte w ZHP rozwijają aktywność społeczną. Ponadto, opisano rolę ZHP w czasach pandemii Covid -19. Sposób prowadzenia badań, a w szczególności wybór metod badawczych, dobór próby, analiza materiału empirycznego świadczą o przygotowaniu Doktorantki do samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Co ważne, Autorka rozprawy była także świadoma ograniczeń związanych z przyjętą metodyką badania (s. 85-87). Szkoda, że w pracy nie przedstawiono rekomendacji dla Związku Harcerstwa Polskiego, co należałoby ewentualnie zmodyfikować w jego funkcjonowaniu, jakie elementy wzmocnić, aby utrzymać, a nawet i zwiększyć rolę tej organizacji w kształtowaniu postaw obywatelskich zarówno swoich członków, jak i wszystkich Polaków.

W miejscu tym dodać należy, iż w prowadzeniu badań Doktorantka wykazała się kompetencją oraz sumiennością, świadczącą o szerokiej wiedzy politologicznej oraz biegłości metodologicznej. Ze zrealizowanych badań widać również, iż Autorka jest praktykiem w temacie, co zdecydowanie pozytywnie wpłynęło na jakość przeprowadzonych analiz. Tak obszerne i ciekawe wyniki badań to w mojej ocenie bardzo dobry punkt wyjścia do dalszych dociekań. Pogłębione analizy statystyczne z pewnością mogą posłużyć jako bardzo interesujący materiał do kolejnych prac naukowych.

7. Konkluzje

Reasumując, jednoznacznie stwierdzam, że Mgr Maria Kotkiewicz wykazała się wiedzą teoretyczną i empiryczną. W rozprawie dokonano przeglądu aktualnej, zarówno polskiej, jak i anglojęzycznej literatury, uzasadniono w sposób trafny podjętą problematykę, ustosunkowano się do poglądów i opinii innych badaczy, wyciągnięto poprawne i ciekawe wnioski. Ponadto Doktorantka udowodniła bardzo dobrą znajomość praktycznych aspektów badanego wycinka rzeczywistości, który leży w obszarze Jej zainteresowań i co należy podkreślić, umiejętność samodzielnego prowadzenia badań naukowych. Pani Marii Kotkiewicz udało się zrealizować ambitny cel – wzbogacić dorobek nauk o polityce i administracji o wskazanie roli Związku Harcerstwa Polskiego w kształtowaniu aktywności społecznej Polaków. Moje uwagi polemiczne to w większości wypadków szczegóły i pytania do Autorki. Nie ulega zatem wątpliwości, iż **rozprawa doktorska zasługuje na pozytywną i wysoką ocenę.**

Ponadto, przedstawiona ocena pracy, trafność wyboru tematu z punktu widzenia zapotrzebowania społecznego oraz jego aktualność, skłania mnie do postawienia wniosku o opublikowanie całości lub też części niniejszej rozprawy.

W konkluzji stwierdzam, iż rozprawa doktorska mgr Marii Kotkiewicz pt. „Wpływ członków Związku Harcerstwa Polskiego na partycypację społeczną” napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Andrzeja Piaseckiego **spełnia wymagania** stawiane pracom doktorskim, określone w *Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2017 r. poz. 1789)*. W związku z powyższym **wnoszę o jej przyjęcie i wnioskuję o dopuszczenie mgr Marii Kotkiewicz do dalszych etapów przewodu doktorskiego.**

A. Kwaliński-Kowal